

**ANALIZA RAPORTU RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Z DZIAŁALNOŚCI W POLSCE KRAJOWEGO MECHANIZMU PREWENCJI W ROKU 2008**

Warszawa, dnia 23 września 2009 r.

**Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich
dr Janusza Kochanowskiego**

**Wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego
Mechanizmu Prewencji – wnioski**

Szanowni Państwo

Na początku chciałbym serdecznie podziękować za przyjęcie mojego zaproszenia i obecność na dzisiejszym spotkaniu. W okresie wakacyjnym miałem zaszczyt przekazać Państwu pierwszy roczny raport z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji. Dzisiejsze spotkanie stanowi zatem doskonałą okazję do jego podsumowania, wskazania obecnie podejmowanych przez Mechanizm działań oraz przede wszystkim wysłuchania Państwa uwag w tym zakresie.

Ponieważ rok 2008 był pierwszym rokiem wykonywania przeze mnie zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji, wystąpienie otwierające dzisiejsze spotkanie chciałbym poświęcić próbie podsumowania dokonanych w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań ustaleń, skupiając się wyłącznie na wybranych zagadnieniach.

Celowo używam pojęcia „miejsca zatrzymań”. Posługuje się nim bowiem Protokół fakultatywny do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania. Definicja tych miejsc, zawarta w art. 4 ust. 1 Protokołu, jest bardzo szeroka i obejmuje w Polsce około 1000 jednostek. W 2008 r. Krajowy Mechanizm Prewencji przeprowadził wizytacje 76 tego typu placówek. Trudności finansowe, brak możliwości znacznego zwiększenia liczby etatów, nie pozwoliły w tym okresie na bardziej intensywne działania.

W tym miejscu chciałbym podziękować przedstawicielom organizacji pozarządowych, wchodzących w skład „Porozumienia na rzecz wprowadzenia OPCAT”

za popieranie moich dotychczasowych starań o pozyskanie dodatkowych środków finansowych na działalność Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Istotne są również przeprowadzane przez Państwa, jako członków niezależnych organizacji, działania monitoringowe w miejscach pozbawienia wolności, zwłaszcza na terenie jednostek penitencjarnych i policyjnych. Przekazywanie na ten temat informacji do Biura RPO pozwala na właściwe zaplanowanie wizytacji Mechanizmu. Realizowanie zasady współpracy i dialogu organizacji pozarządowych z władzami więziennictwa czy Policji, sprzyja również wprowadzeniu standardów międzynarodowych.

W roku bieżącym pracownicy poszczególnych Zespołów merytorycznych w Biurze RPO podejmują starania celem zwiększenia regularności wizytacji. W 2009 r., do dnia dzisiejszego, przeprowadzono 86 wizytacji różnego rodzaju miejsc zatrzymań, położonych na terenie całego kraju. Obejmują one jednostki penitencjarne, jednostki Policji, placówki dla nieletnich, szpitale psychiatryczne, ośrodki dla cudzoziemców, izby wytrzeźwień oraz domy pomocy społecznej. Nie wymieniam w tym miejscu wojskowych aresztów dyscyplinarnych, ze względu na likwidację zasadniczej służby wojskowej i nie osadzanie w nich żołnierzy. Do wizytacji, intensywniej niż w roku ubiegłym włączani są pracownicy Zespołów Terenowych Biura RPO z Gdańska, Katowic i Wrocławia. W miarę potrzeby angażuje się także ekspertów zewnętrznych, zwłaszcza lekarzy i psychologów.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe ustalenia, chciałbym podkreślić, iż w wizytowanych miejscach zatrzymań nie stwierdzono przypadków tortur, a więc najsurowszych naruszeń fundamentalnych praw człowieka. W trakcie wizytacji zapobiegawczych dostrzeżono natomiast przypadki nieludzkiego lub poniżające traktowania albo karania.

Jeżeli chodzi o jednostki penitencjarne zauważamy, że sytuacja w kwestii przeludnienia uległa znacznej poprawie w stosunku do lat ubiegłych, a warunki bytowe są stopniowo polepszane. Jednocześnie brak wystarczających środków finansowych nie pozwala Służbie Więziennej na dokończeniu wielu potrzebnych remontów, a architektura najstarszych jednostek penitencjarnych uniemożliwia zabudowę kąpoków sanitarnych, co zapewniałoby poczucie intymności osobom pozbawionym wolności. Nadal można zatem spotkać takie zakłady karne, czy areszty śledcze, w których

warunki bytowe mogą zostać uznane za nieludzkie i wymagają modernizacji. Funkcjonariusze Służby Więziennej w większości przypadków traktują osoby pozbawione wolności z poszanowaniem ich godności. Zdarzali się jednak i tacy, w stosunku do których osadzeni podnosili zarzuty niedopuszczalnych form traktowania.

W przypadku wizytowanych jednostek dla nieletnich, a więc zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich, młodzieżowych ośrodków wychowawczych i socjoterapii, najbardziej niepokojące było niewłaściwe wykorzystanie izby przejściowej, stosowanie niedozwolonych kar, zbiorowe wymierzanie kar dyscyplinarnych, ograniczenie dostępu do zajęć na świeżym powietrzu oraz zarzuty nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania wychowanków.

W funkcjonowaniu pomieszczeń dla osób zatrzymanych jednostek organizacyjnych Policji stwierdzono nieprawidłowości polegające między innymi na nieinformowaniu zatrzymanych o przysługujących im prawach. W tym kontekście chciałbym podkreślić, że za cenną inicjatywę Komendy Głównej Policji uważam przetłumaczenie na języki obce regulaminów pobytu w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych. W trakcie wizytacji stosunkowo często odnotowywano brak odpowiedniego wyposażenia pomieszczeń. Co istotne, zatrzymani nie zgłaszali zasadniczo uwag odnośnie traktowania ich przez funkcjonariuszy Policji. Wyjątek stanowi tu nagłośniona medialnie sprawa z Nowego Miasta Lubawskiego.

W trakcie wizytacji policyjnych izb dziecka dostrzeżono przedłużające się pobyty wychowanków lub brak podstawy prawnej do ich umieszczenia w tego typu placówkach, jak również brak uregulowań określających warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka. W konsekwencji mojego wystąpienia do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, w chwili obecnej trwają prace nad opracowaniem stosownego rozporządzenia.

Wizytując szpitale psychiatryczne dostrzeżono przede wszystkim problem w respektowaniu obowiązujących przepisów prawa dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz nieinformowanie pacjentów, przebywających w szpitalu bez zgody, o przyczynach ich przyjęcia oraz przysługujących im prawach.

Natomiast w żadnym z wizytowanych ośrodków dla cudzoziemców nie stwierdzono uchybień, które mogłyby prowadzić do okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania.

Odnosząc się do bieżącej działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz planów na przyszłość, chciałbym wskazać na systematyczne dążenie do zwiększenia regularności wizytacji prewencyjnych. Od początku bieżącego roku o ich przebiegu informujemy również w raportach kwartalnych Krajowego Mechanizmu Prewencji, które są dostępne na stronie internetowej Rzecznika w zakładce „Działalność – Krajowy Mechanizm Prewencji – Raporty”. Na stronie internetowej RPO, wersji angielskiej, została również stworzona zakładka National Preventive Mechanism, co pozwala instytucjom międzynarodowym na uzyskanie informacji na temat działalności Mechanizmu Prewencji w Polsce. W najbliższym czasie rozpoczynamy również realizację projektu „Wzmocnienie współpracy Ombudsmanów Polski i Ukrainy”, w związku z którym będziemy prezentować przedstawicielom urzędu Ombudsmana ukraińskiego, wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji w Rzeczypospolitej Polskiej.

Na zakończenie, chciałbym wyrazić nadzieję, że „Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2008” jest dla Państwa ważnym źródłem informacji i przyczyni się do poprawy funkcjonowania w naszym kraju poszczególnych typów miejsc zatrzymań.